

Marjo Taanila

ERKU1100 Kuntouttavan sosiaali-
työn erikoistumiskoulutus

Lapin yliopisto

Lopputyö

**Arviointitutkimus Keski-Suomen TE-palveluiden
laaja-alaisista työ- ja toimintakyvyn arvioinneista**

Sisällysluettelo

1	Johdanto.....	2
2	Tutkimuksen taustatiedot.....	3
2.1	Työkyky ja työkyvyn reunaehdot.....	3
2.2	Laaja-alainen työ- ja toimintakyvyn arviointi	4
3	Tutkimuksen toteuttaminen	7
3.1	Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävä	7
3.2	Tutkimusprosessi ja aineiston esittely	7
3.3	Aineiston analyysi	10
4	Eettinen pohdinta	11
5	Tutkimustulokset	12
5.1	Annetut suositukset ja tutkimushavainnot.....	12
5.2	Koettu työkyvyttömyys	14
5.3	Kokonaisuuden hallinta.....	16
5.4	Kokemus kuulluksi tulemisesta.....	18
5.5	Ei siitä ollut mitään hyötyä – vai oliko sittenkin?	20
6	Johtopäätökset ja pohdinta.....	22
	Lähteet.....	25
	Liitteet	27

1 Johdanto

Työllisyyden hoitaminen on paljon keskustelua, mielipiteitä ja ristiriitoja herättävä aihe poliittisessa päätöksenteossa. Kulloinenkin hallitus rakentaa ja miettii erilaisia toimia työllisyyden vahvistamiseksi. TE-palveluiden tehtävänä on työ- ja elinkeinoministeriön ohjauksessa edistää kansalaisten työllistymiskyvyn vahvistumista, tukea työllistymistä ja työmarkkinoiden toimivuutta turvaamalla osaavan työvoiman saavutettavuus (TEM). Tämän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella TE-palveluiden tarjoaman laaja-alaisen työ- ja toimintakyvyn arviointi -palvelun vaikuttavuutta palveluun osallistuneiden asiakkaiden ammatillisten asioiden edistämisen sekä työ- ja toimintakyvyn vahvistamisen näkökulmasta. Lisäksi tutkimuksessa tarkastelun kohteena on asiakkaiden kokemukset palveluun osallistumisesta.

Tutkimus on haastattelututkimus, joka rakentuu noin kaksi vuotta sitten (vuonna 2019) palveluun osallistuneiden asiakkaiden haastatteluista. Vuonna 2019 palveluun osallistui 24 asiakasta, joista tätä tutkimusta varten haastateltiin seitsemää asiakasta. Lisäksi tausta-aineistona on laaja-alaisen työ- ja toimintakyvyn arviointi -palvelun moniammatillisesti tehdyt lausunnot ja erityisesti lausuntojen suositukset asiakkaan työ- ja toimintakyvystä sekä suositelluista keinoista työ- ja toimintakyvyn vahvistamiseksi. Tutkimus on kvalitatiivinen ja painotus on käytännönläheinen. Vastaavanlaista arviointitutkimusta laaja-alaisen työ- ja toimintakyvyn arviointi -palvelusta ei ainakaan Keski-Suomen palvelun osalta ole aiemmin tehty. Lisäksi ylipäänsä kotimaista vaikuttavuustutkimusta laajemmin työvoimapalveluista on niukasti (Aho ym. 2018, 43). TE-palveluiden palveluvalikoiman ja palveluiden kehittämisen näkökulmasta palvelun vaikuttavuuden tutkiminen on merkityksellistä ja tutkimus osaltaan nostaa esiin asiakasnäkökulman ja mitä palveluun osallistuminen asiakkaiden näkökulmastaan mahdollisti tai ei mahdollistanut.

Olen työskennellyt yrityksessä, josta TE-palvelut ovat tilanneet laaja-alaisen työ- ja toimintakyvyn arviointeja eli olen ollut tuottamassa palvelua. Olen ollut mukana arviointien tekemisessä osana moniammatillista työryhmää ja sosiaalityöntekijänä vastuullani on ollut erityisesti kartoittaa asiakkaiden sosiaalista tilannetta. Laaja-alaisen työ- ja toimintakyvyn arvioinnin tutkimusjaksot ovat lyhyitä ja asiakkuus palveluntuottajalla kestää vain hetken, korkeintaan muutaman kuukauden, jonka aikana arviointi toteutetaan. Usein olen jäänyt pohtimaan yksin tai yhdessä työryhmän kanssa, kuinka mielenkiintoista olisikaan tietää miten asiakkaiden asiat ovat edenneet palvelun päätyttyä – onko suosi-

tuksiin tartuttu, ovatko suositukset vieneet asiakkaan ammatillisia asioita eteenpäin sekä kuinka suositukset työ- ja toimintakyvyn vahvistamiseksi ja ylläpitämiseksi ovat edenneet ja toteutuneet. Tästä ajatuksesta muodostuikin aihe tälle opinnäytetyölle.

Koska tutkimus on kuntouttavan sosiaalityön erikoistumiskoulutuksen lopputyö, tutkimuksen toteutuksessa, tutkimuksellisissa valinnoissa ja teoreettisessa perustassa, on aihetta tarkasteltu sosiaalityön linssien läpi. Tässä tutkimuksessa uuden tiedon tuottamisen lisäksi keskeisenä lähtökohtana on ollut nostaa esiin juuri asiakkaiden kokemukset ja näkemys palvelusta. Tästä näkökulmasta tutkimuksessa on myös tehty valinta asiakkaan käsitteen käyttämisestä, vaikka laaja-alaisen työ- ja toimintakyvyn arviointi -palvelussa tutkimusjaksolle osallistuvasta henkilöstä käytetään tutkittava käsitettä.

Tutkimuksen ensimmäisessä osassa esittelen tämän tutkimuksen kannalta keskeiset käsitteet ja yhdistän ajankohtaisen yhteiskuntapoliittisen keskustelun tutkimuskohteena olevaan palveluun sekä kuvaan tarkemmin laaja-alaisen työ- ja toimintakyvyn arviointi -palvelun sisältöä. Toinen osio rakentuu tutkimuksen toteuttamisesta, jossa on tutkimuskysymykset, tutkimusprosessi ja aineiston analysoinnin lähtökohtia. Kolmannessa osiossa on tutkimuksen tulokset. Lopuksi vielä pohdin tutkimustuloksien hyödyntämistä palvelun vaikuttavuuden ja kehittämisen näkökulmasta.

2 Tutkimuksen taustatiedot

2.1 Työkyky ja työkyvyn reunaehdot

Työkykyä voi tarkastella useasta eri näkökulmista. Yksilön kannalta kyse voi olla hänen työkyvyn kokemuksestaan johonkin tiettyyn työhön tai työelämään ylipäättään. Sen sijaan yhteiskunnan intresseissä on edistää työikäisten työkykyä tai selvittää työkyvyttömyyden syitä. Työkyvyn käsite on moniulotteinen ja se on muuttunut tutkimustiedon lisääntyessä ja ajan kuluessa. Työkyvyille ei ole yksiselitteistä määritelmää ja määrittelyssä on eroavaisuuksia riippuen tieteenalasta tai toimijatahosta. Kun työkyky nähdään yhä monipuolisempana, myös työkyvyn arviointi ja kehittäminen on haastavampaa. Työkyky on viime vuosina nähty yksilön ominaisuuden sijaan ympäristön, työn ja yksilön yhteisenä ominaisuutena. (Ilmarinen ym. 2006, 19-20). Terveys- ja hyvinvoinninlaitos (2021) on määritellyt työkyvyn seuraavasti: ”Työkyky tarkoittaa henkilön toimintakyvyn ja ammattitaidon muodostamaa kokonaisuutta suhteessa työn vaatimukseen, jotka vaikuttavat henkilön mahdollisuuksiin saada työtä, säilyttää työ ja edetä työuralla. Työkyky voi olla hyvä, vaikka toimintakyky olisi alentunut, kun työtä muokataan henkilön toimintakykyä vastaavaksi.”

Kun puhutaan alentuneesta työkyvystä, on viime aikoina suomalaisessa työllisyyskeskustelussa käytetty osatyökykyisen käsitettä. Osatyökykyisten joukko on hyvin heterogeeninen ja yksilöiden työkyvyn heikentyminen voi olla väliaikaista tai pysyvää. Osatyökykyisyyden taustalla on tavallisesti vamma, sairaus, sosiaaliset syyt (tai näiden kaikkien yhdistelmä). Tällä hetkellä tavallisemmin työkyvyn aleneminen liittyy masennukseen, mielenterveyden häiriöihin sekä tuki- ja liikuntaelinsairauksiin. Toukokuussa 2020 työ- ja elinkeinotoimistoissa oli vajaa 36 000 osatyökykyistä työtöntä työnhakijaa. Osatyökykyisten työllistäminen on nähty tärkeäksi tavoitteeksi yhteiskunnalle aiheutuvien säästöjen näkökulmasta, mutta myös inhimillisestä näkökulmasta. Osatyökykyisten työllistymisen tukeminen on kirjattu hallitusohjelmien kärkihankkeisiin 2010-luvulta alkaen ja esimerkiksi erilaisten hankkeiden myötä on pyritty löytämään keinoja osatyökykyisten työllistämiseen. (Kuitunen & Oiva 2021, 3-10).

Kuntoutussäätiön johtava tutkija, dosentti Erja Poutiainen, pitää tärkeänä osatyökykyisten työttömyyden taustalla olevien tekijöiden tunnistamista, jotta osatyökykyisten työllisyysastetta pystytään nostamaan. Työhön pääsemisen ongelmia voi olla vaikea tunnistaa ja yksilöidä ja työelämän ulkopuolelle jäämisen taustalla voi olla vaikkapa aiemmin tunnistamattomia sairastumisesta johtuvia haittoja, oppimisvaikeuksia tai neuropsykiatrisia häiriöitä. Näiden tunnistaminen on ensiarvoisen tärkeää, jotta osatyökykyisen tarvitsemat tukimuodot kyetään tunnistamaan. Työllistymiseen liittyy usein moninaisia pulmia, mikäli työelämän ulkopuolella oleminen on pitkittynyt. Poutiainen on todennut, että moninlaisissa työ- ja toimintakyvyn pulmissa tarvittaisiin moniammatillista osaamista ja osaamisen yhdistämistä. Työllistymisen tueksi tarvitaan erityisosaamista ja asiantuntemuksien yhteensovittamista. (Kuitunen & Oiva 2021, 12-13). Tämän tutkimuksen kohteena olevan laaja-alaisen työ- ja toimintakyvyn arviointi -palvelun tavoitteena on vastata Poutiaisen esiin nostamiin haasteisiin ja ennen kuin työelämään siirtyminen on ajankohtaista, on tarpeen selvittää ja kartoittaa työkyvyn reunaehdot.

2.2 Laaja-alainen työ- ja toimintakyvyn arviointi

Tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteena oleva laaja-alainen työ- ja toimintakyvyn arviointi -palvelu on tarkoitettu Keski-Suomen TE-toimiston asiakkaana oleville työttömille työnhakijoille. Palveluun päästäkseen asiakkaalla tulee olla diagnosoitu vamma, sairaus tai muu haittaava syy, joka osaltaan vaikuttaa asiakkaan työnsaantimahdollisuuksiin tai opiskelunvalmiuksiin sekä asiakkaan työ- ja toimintakykyä on muutoin tarve selvittää yksilöidymmin. Lähetteen laaja-alaisen työ- ja toimintakyvyn

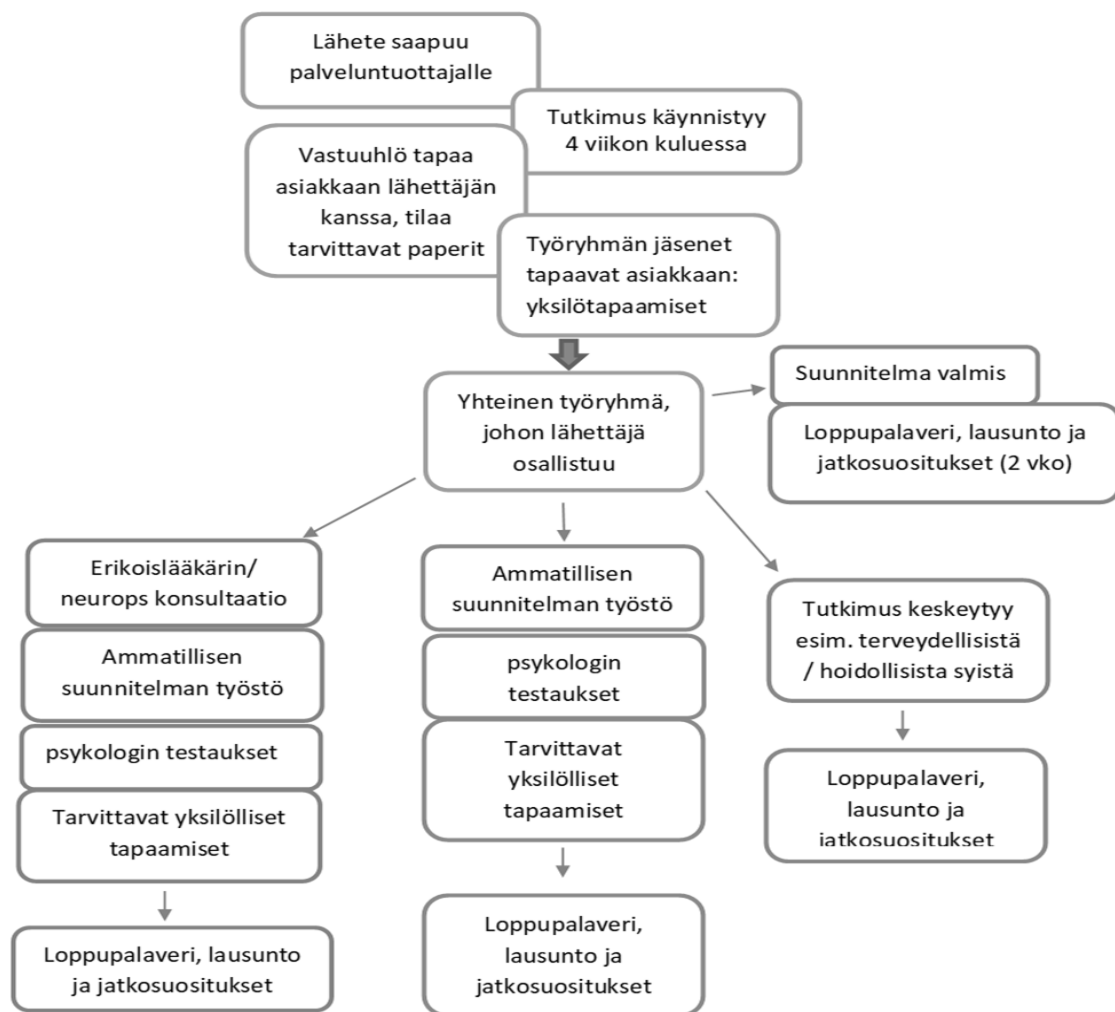
arvioinnin palveluntuottajalle tekee TE-palveluissa asiakkaan asioista vastaava työntekijä. Laaja-alaiset arvoinnit toteutetaan moniammatillisesti asiantuntijoiden yhteistyönä ja asiakkaan tilannetta tarkastellaan lääketieteellisestä, psykologisesta, sosiaalisesta ja ammatillisesta näkökulmasta. Arvioinnissa selvitetään asiakkaan vahvuuksia, motivaatiota ja mahdollisia esteitä tai ongelmakohtia suhteessa työ- ja toimintakykyyn. (Keski-Suomen ELY-keskus, Palvelukuvaus 2021).

Palveluun osallistumisesta TE-palveluiden työkykykoordinaattori tai muu työntekijä (esim. ammatinvalintapsykologi) sopi yhteistyössä asiakkaan kanssa. Kuitenkin palveluun osallistuminen on lähtökohtaisesti velvoittaa ja sitovaa sitten kun lähete on tehty. Tämä tarkoittaa, että mikäli asiakas ei saavu sovittuihin tapaamisiin tai keskeyttää palvelun ilman pätevää syytä, voi hänelle seurata siitä sanktioita, jopa työttömyysetuuden katkaisu. Työkykykoordinaattoreilla on kuitenkin mahdollisuus joustaa ja käyttää harkintaa näissä tilanteissa. Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan noussut esiin haastatteluaineistosta, että asiakkaat olisivat kokeneet tämän ongelmalliseksi tai olisivat osallistuneet palveluun vain sen velvoittavuuden vuoksi. Kaikissa haastatteluissa tuli esiin haastateltujen oma motivaatio myös saada lisätietoa tai uusia näkemyksiä omasta tilanteestaan. Kuitenkin aineistosta voi myös nähdä, että haastateltuja on motivoitu palveluun ja asiakkaat kokivat olleensa mukana, koska muuta ei ole keksitty. Vaikka palveluun osallistuminen on sitovaa, ei annettujen suositusten noudattaminen ole suoraan velvoittavaa.

Palvelun aikana asiakas tapaa yksilöllisesti eri työntekijöitä ja palveluun sisältyy työ- ja toimintakyvyn kantaottava kirjallinen lausunto. Lausunnossa on tutkimustulokset, johtopäätökset ja suositukset sekä ammatillinen suunnitelma. Suositukset rakentuvat yksilöhaastatteluissa esiinnoisseista tarpeista ja työryhmän yhteisistä näkemyksistä. Ammatillisessa suunnitelmassa otetaan kantaa asiakkaalle soveltuvista ammattialoista ja työtehtävistä. Suositukset sisältävät myös konkreettisia toimintavaihtoehtoja ammatillisten asioiden edistämiseksi tai muutoin työ- ja toimintakyvyn vahvistamiseksi. (Keski-Suomen ELY-keskus, Palvelukuvaus 2021)

Vuonna 2019, jonka aikana tämän tutkimuksen haastateltavat osallistuivat laaja-alaiseen työ- ja toimintakyvyn arviointi -palveluun, palvelu toteutettiin palveluntuottajan tiloissa yksilö- ja työryhmätapaamisten muodossa (kts. kuvio1). Ensimmäisellä tapaamisella asiakas tapasi palveluntuottajan palvelusta vastaavan työntekijän (psykologi tai sosiaalityöntekijä) yhdessä asiakkaan oman TE-palveluiden työntekijän kanssa. Tapaamisella asiakkaalle esiteltiin palvelua, käytiin läpi lähetteen sisältö, työskentelyn tavoitteet ja sovittiin yksilötapaamiset. Tämän jälkeen asiakkaalla oli joko samana päivänä tai myöhemmin asiantuntijatapaamisia.

Lähtökohtaisesti asiakas tapasi yhden kerran sosiaalityöntekijän, lääkärin, psykologin ja ammatillisen kuntoutusohjaajan. Lisäksi jos etukäteen oli sovittu esimerkiksi erikoislääkärin ajanvarauksesta tai neuropsykiatrisesta tutkimuksesta, nekin tehtiin. Yksilötapaamisten jälkeen oli työryhmätapaaminen, jossa oli mukana moniammatillinen tiimi sekä asiakkaan oma työntekijä TE-palveluista. Asiakas ei osallistunut työryhmään. Tässä tapaamisella keskusteltiin arviointijakson havainnoista, sovittiin suosituksista sekä tarvittaessa jatkotutkimuksista tai muista jatkotoimista. Työryhmätapaamisen jälkeen palveluvastaava tapasi asiakkaan ja kertoi työryhmätapaamisen sisällöstä ja suosituksista. Tapaamisen tavoitteena oli kuulla vielä asiakasta ja hänen mielipiteitään suosituksista ja ohjata asiakasta eteenpäin suositusten mukaisesti, esimerkiksi auttaa tarvittavien hakemusten täyttämässä.

Kuvio 1. Kuvaus palveluprosessista (Verve 2019).

3 Tutkimuksen toteuttaminen

3.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävä

Yhtenä keskeisenä käsitteenä tässä tutkimuksessa on vaikuttavuus, joka yksinkertaisesti määriteltynä voidaan ajatella olevan keino mitata asetettuihin tavoitteisiin pääsemistä. (esim. Kivipelto ym. 2013; Heliskoski ym. 2013). Tässä tutkimuksessa vaikuttavuudella tarkoitetaan laaja-alaisen työ- ja toimintakyvyn arviointi -palvelun vaikutusta konkreettisena muutoksena asiakkaan asemaan työelämässä sekä hänen työ- ja toimintakyvyn. Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella, kuinka laaja-alainen työ- ja toimintakyvyn arviointi -palvelu on auttanut asiakasta eteenpäin ammatillisissa asioissa sekä suhteessa työ- ja toimintakyvyn vahvistamiseen. Toinen näkökulma liittyy asiakkaiden kokemukseen palvelun hyödyllisyydestä.

Tarkastelussa on kaksi keskeistä osa-aluetta:

1. Miten palvelu on vaikuttanut asiakkaiden työelämätilanteeseen sekä työ- ja toimintakyvyn kahden vuoden kuluessa tutkimusjakson jälkeen?
2. Miten hyödylliseksi asiakkaat kokivat tutkimusjakson?

Tutkimustehtävänä on vertailla asiakkaan tilanteen muutosta kahden vuoden kuluessa. Aineisto on kaksiosainen. Tausta-aineistona on laaja-alaisen työ- ja toimintakyky arviointi -palvelun lausunnot ja etenkin niihin kirjoitetut moniammatillisen työryhmän antamat suositukset. Lausunnot toimivat tutkimuksen taustamateriaalina ja tutkimushaastattelujen avulla kerätään tietoa asiakkaiden tämänhetkisestä tilanteesta ja muutoksista suhteessa asiakkaan tilanteeseen lausuntoajankohtaan verrattuna.

3.2 Tutkimusprosessi ja aineiston esittely

Johdannossa kerroin, että olen toiminut sosiaalityöntekijänä laaja-alaisen työ- ja toimintakyvyn arvioinneissa ja kuinka tutkimusaiheeseen liittyy oma mielenkiintoni asiakkaiden tilanteesta palvelun päätyttyä. Niinpä tutkimusprosessia käynnistäessä ensimmäiseksi keskustelin aiheesta alustavasti TE-palveluiden työkykykoordinaattorin kanssa, joka vastaa palvelun toteutuksesta. Hän kertoi, ettei tieteellistä tai muutoinkaan syventävämpää tutkimusta palvelusta ole aiemmin tehty ja heidänkin

näkökulmasta tutkimusaihe on hyvin mielenkiintoinen sekä tarpeellinen myös palvelun kehittämisen näkökulmasta.

Kun mietin tutkimusaihetta ja miten lähdän rajaamaan tarkastelukulmaa laaja-alaisesta työ- ja toimintakyvyn arviointi -palvelun tarkastelun osalta, mietin paljon sitä, miten saan tutkimusaiheeseen yhdistettyä sosiaalityön näkökulman. Vaihtoehtona mietin perehtyä ainoastaan sosiaalityöntekijän osuuteen ja millaisia kokemuksia asiakkaille oli jäänyt sosiaalityöntekijän tapaamisesta ja haastattelusta sosiaalisen tilanteen kartoituksen osalta. Pidän kuitenkin tuota aihetta mahdollisena tutkimuksen reliabiliteetin ja etiikan näkökulmasta. Koska olin ainut sosiaalityöntekijä, joka tutkimusaineiston sosiaalisen tilanteen kartoituksia teki, olisi ollut hyvin kyseenalaista kysyä itse oman työpanoksen onnistumisesta ja tulkita tutkimushavaintoja. Ja vaikka olisinkin kysynyt, olisivatko haastatelleet saaneet mahdollisuuden vastata rehellisesti. Päädyin tarkastelemaan palvelua kokonaisuutena ja mitä pidemmälle tutkimus eteni, opin myös itse ymmärtämään kytköksen sosiaalityöhön. Niin kuin johdannossa pohdin, lähtökohtani sosiaalityön tieteenalalta ohjasi tutkimuksellisia valintoja ja aineistosta tekemiäni havaintoja sekä tutkimustuloksia. Toiseen tieteenalan edustaja olisi ehkä lähestynyt aihetta jo lähtökohtaisesti eri näkökulmasta ja samasta aineistosta nostanut esiin erilaisia havaintoja.

Aineistonhankinta

Keväällä 2021 kirjoitin tutkimussuunnitelman ja hain tutkimuslupaa KEHA-keskukselta. Saatuaani tutkimusluvan syksyllä 2021, yhdessä TE-palveluiden työkykykoordinaattorien kanssa aloimme pohdita aineiston keräämistä ja tarkentamaan tutkimuskysymysten pohjalta uuden tiedon tuottamisen tarvetta. Arviointi- ja vaikuttavuustutkimuksen luonne huomioiden, tutkittavaksi valikoitui laaja-alaisen työ- ja toimintakyvyn arviointi -palveluun vuonna 2019 osallistuneet asiakkaat. Valinnan taustalla oli riittävän ajan kuluminen palvelusta, jotta asiat ovat voineet edetä. Lisäksi rajausta vuoteen 2019 perustui siihen, että covid-19 -epidemia ei ole vaikuttanut palvelun toteutukseen ja asioita on ollut paremmin mahdollista edistää huolimatta epidemiasta aiheutuvasta viivästyksestä.

Vuonna 2019 arviointipalveluun tehtiin 24 asiakaslähetettä, joka on selkeästi enemmän aiempiin vuosiin verrattuna, jolloin lähete tehtiin keskimäärin 10 asiakkaalle vuodessa (Sihvonen 2021). Vuonna 2019 palvelussa olleista rajattiin kolmella poissulkevalla kriteerillä haastateltavia tutkimusta varten. Ensimmäkin palvelu keskeytyi viiden asiakkaan osalta. Keskeytymisen taustalla oli erilaisia syitä, kuten terveydentilan heikkeneminen merkittävästi ja myönnetty sairausloma tai asiakas ei saapunut sovituille tapaamisille ja häntä ei tavoitettu. Näissä tilanteissa lausuntoa ei tehty ollenkaan tai se on

vajavainen eikä suosituksia ole annettu. Toiseksi osalla asiakkaista on niin huomattavia ymmärtämisen tai kommunikoinnin haasteita, ettei tämän kaltaiseen haastattelututkimukseen pyytäminen ole kohtuullista tai käytettävät resurssit huomioiden, relevanttien vastausten saaminen on liian haastavaa. Esimerkiksi asioiden hoitamisessa käytännössä vastasi lähiomainen tai haastatteluun olisi pitänyt pyytää tulkki mukaan. Kolmas poissulkeva syy tutkimukseen pyytämiseksi oli se, että asiakkaan yhteydet olivat puutteelliset. Nämä rajaukset huomioiden, valikoin sattumanvaraisesti tutkimukseen haastateltavaksi pyydettävät henkilöt.

Dokumenttiaineisto

Tutkimuksen aineisto on kaksiosainen. Se koostuu dokumenteista, laaja-alaisen työ- ja toimintakyvyn arvioinnin lausunnoista sekä haastatteluista. Lausunnoista ilmenee yksilöhaastattelujen keskeiset havainnot, yhteenveto tutkimusjaksosta sekä työryhmän antamat suositukset työ- ja toimintakyvyn vahvistamiseksi sekä ammatillinen suunnitelma. Lausunnot toimivat tässä tutkimuksessa taustamateriaalina, vertailukohtana suhteessa tähänhetkiseen tilanteeseen. En siis tarkemmin analysoi lausuntojen sisältöjä. Lausunnoista käytin sosiaalisen tilanteen kartoitusta (sosiaalityöntekijän tekemä osuus) taustatietoina ja lisäksi poimin lausunnoista työryhmän yhdessä antamat suositukset. Suosituksia oli lausunnoissa yhdestä neljään lausuntoa kohden. Ennen haastatteluja perehdyin lausuntoihin ja pyrin luomaan kokonaiskuvan asiakkaan tilanteesta vuoden 2019 tilanteen osalta. Haastattelujen aikana kävimme haastateltavien kanssa läpi suositukset yksi kerrallaan ja kävimme läpi, miten asiat ovat edenneet tai muuttuneet haastatteluhetkeen siirryttäessä. Lisäksi kävimme pääpiirteisesti sosiaalista tilannetta läpi; sosiaalisen verkoston, arjenhallinnan, asumisen ja toimeentulon osalta. Kuitenkin aineiston keruumenetelmänä olevan teemahaastattelun mahdollistavan joustavan keskustelun mukaisesti.

Haastatteluaineisto

Tutkimusaineiston toisena osana on jo mainitut asiakkaiden teemahaastattelut. KEHA-keskukselta saamani tutkimusluvan lisäksi pyysin asiakkailta haastattelujen yhteydessä vielä erikseen suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta. Haastateltaville kerrottiin mahdollisuudesta keskeyttää haastattelu, kieltää myöhemminkin haastatteluaineiston käyttäminen tutkimuksessa sekä kerrottiin, ettei tutkimukseen osallistuminen tai osallistumatta jättäminen vaikuta esimerkiksi heidän oikeuteen saada

tarvitsemiaan palveluita. Teemahaastattelussa on ideana, ettei tarkkoja kysymyksiä ei ole, mutta aihealueet ovat etukäteen määritelty (Hirsjärvi ym. 1997, 208). Tässä tutkimuksessa teemat rakentuivat lausuntojen suositusten, asiakkaan tutkimushetkisen sosiaalisen tilanteen tarkastelun ja palvelun kokemusten pohjalta (kts. liitteenä oleva teemahaastattelurunko).

Tutkimuksen ennakolta mietittyjä teemoja olivat sosiaalinen tilanne (asuminen, sosiaalinen verkosto, toimeentulo ja arjenhallinta), suositusten läpikäyminen, palvelusta heränneet ajatukset ja kehittämissuositukset. Lisäksi haastattelussa käytiin läpi covid-19 -epidemian vaikutuksia suositusten edistämiseen ja yleisesti asiakkaan arkeen. Vielä muutamalla sanalla asiakkaiden kanssa keskusteltiin mahdollisesta sosiaalityön asiakkuudesta eli oliko heillä tällä hetkellä tai aiemmin ollut sosiaalityön asiakkuutta. Tutkimuksen haastatteluihin osallistui yhteensä seitsemän henkilöä. Aluksi haastatteluihin oli suostunut yhdeksän henkilöä, mutta yksi haastatteluista peruuntui haastateltavan läheisen menehtymisen vuoksi ja yhtä haastateltavaa en tavoittanut uudelleen suostumuksesta huolimatta. Haastattelut toteutettiin kasvotusten ja puhelimitse. Kaikki haastattelut nauhoitettiin haastateltavien suostumuksella. Suurin osa haastatteluista toteutettiin puhelimitse haastateltavien toiveista, pitkien välimatkojen vuoksi ja epidemiatilanne huomioiden. Haastattelut olivat marras-joulukuussa 2021 ja ne kestivät 30-60 minuuttia.

3.3 Aineiston analyysi

Tämän tutkimuksen aineiston analyysissä empiirisestä aineistosta nousevaa uutta tietoa luokitellaan ja järjestetään uudelleen. Parhaiten aineiston analyysin välineenä tutkimuskysymykset huomioiden, toimii sisällönanalyysi teemoittelua hyödyntäen. Sisällönanalyysi mahdollistaa kerätyn tiedon luokittelun, tiivistämisen ja kytkemisen laajempaan tarkasteluun (Metsämuuronen 2008, 50-53; Juhila; Sarajarvi & Tuomi 2018). Teemoittelu analyysimenetelmä mahdollistaa aineistosta esiin nousevan uuden tiedon tuottamisen ilman tutkijan ennako-oletuksia. Tässä tutkimuksessa sisällönanalyysi on aineisto-ohjaava, jossa aineistosta pyritään tuomaan esiin uutta tietoa, mutta ymmärtäen ja hyväksyen tutkijan taustatiedot koulutuksen ja työkokemuksen myötä yhteiskuntatieteistä ja erityisesti sosiaalityöstä.

Teemoittelussa hyödynnetään usein aineistosta esiin nousevia sitaatteja, jotka kuvaavat teemaa ja tutkimusilmiötä. Joskin haasteena on, ettei teemoittelun avulla voida tehdä tarkempaa tai yleistettävempiä johtopäätöksiä. Niinpä tässäkin tutkimuksessa tutkimustuloksia esitellessä ja vaikuttavuutta arvioidessa, on hyvä muistaa aineiston ja analyysimenetelmän suppeus ja reunaehdot. Teemoittelu myös

vaatii empirian ja teorian tiivistä vuorovaikutusta. (Eskola & Suoranta 1998, 175-176). Tutkimuksen aineistosta esiin nousevien teemojen ja teoreettisen tiedon yhdistämisen myötä, palvelun vaikuttavuudesta voi nousta esiin uusia kokonaisuuksia, joiden merkitystä ei aiemmin ole ehkä havaittu tai tiedostettu. Tutkimuksen aineistonkeruu muotona teemahaastattelu mahdollisti vapaan keskustelun suosituksista sekä asiakkaiden kokemuksista palvelusta.

4 Eettinen pohdinta

Tässä luvussa pohdin erilaisia eettisiä valintoja ja näkökulmia, joihin törmäsin tutkimusta tehdessäni. Eettisestä näkökulmasta olen paljon pohtinut omaa positiotani haastatteluja tehdessä ja aineistoa analysoidessani. Kaikki haastattelemani henkilöt olin tavannut aiemmin sosiaalityöntekijän roolissa. Muistin muutaman asiakkaan kohdalta hyvinkin tarkasti heidän tarinansa, mutta suurimman osan kohdalta mielikuvani olivat hyvin hajanaisia ja muistin joitakin yksittäisiä asioita ja yksityiskohtia, kun aluksi tutustuin heidän tietoihinsa. Tästä lähtökohdasta päätin lähestyä asiakkaita tuttavallisesti ja pyrin tekemään selväksi, että muistan osin heidän tilanteensa. Kuitenkin haastattelujen aluksi halusin vielä erikseen korostaa, että nyt roolini on eri ja olin heihin yhteydessä tutkijana. Niin kuin tutkimusprosessia avatessani kirjoitin, että asiakkaille toki kerroin myös tietojen käsittelyn luottamuksellisuudesta ja siitä, ettei tietoja käytetä muuhun tarkoitukseen kuin tähän tutkimukseen.

Pyrin myös purkamaan sosiaalityöntekijä-asiakas -asetelmaa kertomalla itsestäni ja opinnoista aluksi pieniä asioita. Mutta huomasin, että vaikeinta haastatteluissa oli itselleni olla hyppäämättä sosiaalityöntekijän saappaisiin. Esimerkiksi asiakkaat pohtivat etuuksiin liittyviä asioita ja hakemuksien täyttämiseen liittyviä haasteita. Kuinka olisikin tehnyt mieli tarttua joihinkin kommentteihin. Ensimmäisen haastattelun jälkeen osasin onneksi varautua tähän ongelmaan paremmin ja muutaman kerran aivan haastattelun loppuksi palasin vielä haastateltavien pohdintoihin ja ohjasin sen verran, että mitä kautta voisivat saada apua asioiden tarkempaan selvittelyyn. Yhdessä haastattelussa myös haastateltavaa kuunnellessani muistutin itseäni, etten ole nyt palveluntuottajan edustajan roolissa. Hänen kohdallaan oli toisessa palvelussa, jota myös työnantajani järjesti, toimittu haastateltavan kertoman perusteella erikoisella tavalla. Se herätti tunteita itsessäni ja olisin halunnut tarttua tähän asiaan tarkemmin. Kerroin kuitenkin haastateltavalle (ja samalla muistutin itseäni), että nyt toimiessani opiskelijana, en voi tarttua asiaan enempää ja ohjasin häntä olemaan yhteydessä oikeaan tahoon.

Oman positioni lisäksi tutkimuksen eettisenä valintana nostan esiin tutkimuksen aineiston. Kun mie-
tin tiedonkeruutapoja, pohdin, kenellä on paras ja luotettavin tieto asiakkaiden tämänhetkisestä tilan-
teesta ja kuinka palvelu on vaikuttanut asiakkaiden tilanteeseen työelämässä sekä työ- ja toimintaky-
vyn näkökulmasta. Varmastikin helpoin vaihtoehto olisi ollut kysyä asiaa työntekijöiltä, jotka ovat
ohjanneet vuonna 2019 asiakkaita palveluun. Yhdellä työntekijällä olisi ollut tieto useamman asiak-
kaan tilanteesta ja ehkä sitä kautta olisi tavoittanut laajemman joukon tilannekatsauksen näkökul-
masta. Kuitenkin episteemisten, eli tietoa koskevan oikeuksien näkökulmasta, pidin tärkeänä haasta-
tella palveluun osallistuneita asiakkaita ja tuoda samalla asiakasnäkökulma keskeiseen osaan tutki-
musta.

5 Tutkimustulokset

5.1 Annetut suositukset ja tutkimushavainnot

Tutkimukseen osallistui seitsemän henkilöä. Heille oli annettu yhteensä 18 suositusta. Asiakkaille
annettiin suosituksia yhdestä neljään per asiakas. Jokaiselle oli annettu yksi suositus työelämään liit-
tyen, joka tarkoitti ammatillisen suunnitelman seuraavaa askelta tai arviota työkyvyttömyydestä.
Kahdelle haastatelluista oli suositeltu osa- tai kokoaikaista työkyvyttömyyseläkettä. Kuudelle tutki-
mukseen osallistuneista on suositeltu Kelan ammatillista kuntoutusta. Loput suosituksista, yhteensä
10 kpl liittyvät psyykkiseen, fyysiseen ja sosiaaliseen tilanteeseen, käytännössä suositukset olivat
ohjausta asiakkaalle soveltuviin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin.

Suosituksista seitsemän on toteutunut sellaisenaan. Joskin suositusten toteutumiseen on voinut
mennä yllättävän pitkään. Esimerkiksi yhdelle asiakkaalle on suositeltu loppuvuonna 2019 tutkimuk-
sia tarkkaavaisuushäiriöön liittyen (asiakkaalla ei siis ADHD-diagnoosia, mutta tutkimusjakson ai-
kaiset testit osoittavat selkeästi pulmaa tarkkaavaisuudessa), hän sai ajan omalääkärille huhtikuussa
2021 ja tuolloin tehtiin lähete erikoissairaanhoidon. Vielä marraskuussa 2021 hän ei ollut saanut
ensimmäistä ajanvarausta. Ymmärrettävästi myös eläkesuositukseen liittyvä ajankuluminen eläkehaun
prosessi huomioiden.

Suosituksista neljä on toteutunut osittain. Esimerkiksi lausunnossa on suositeltu asiakkaalle amma-
tillista kuntoutusta työllistymisen tukemiseksi ja tavoitteena on ollut työllistyminen avoimille työ-
markkinoille. Näissä tilanteissa kuntoutus on keskeytynyt erilaisista syistä (terveydelliset syyt, vai-
keus löytää soveltuvaa työtehtävää) tai ammatillinen kuntoutus ei ole johtanut työllistymiseen. Osa

suosituksista on yhdistelmiä erilaisista tukimuodoista ja suositusten toteutuminen kokonaan tai osittain ei ole yksiselitteistä. Esimerkiksi asiakkaalle on suositeltu psykiatrista hoitokontaktia ja tukea arjenhallintaan. Asiakkaalla on 1-2 kertaa kuukaudessa tukikäynnit psykiatrisella sairaanhoitajalla, mutta muuta tukea arjenhallintaan hänellä ei ole ollut. Tai suositukseen on kirjoitettu tavoitteeksi päihteiden käytön vähentämisen ja fyysisen sairauden hoito, josta sairauden hoitoon asiakas on saanut lääkehoidon.

Sen sijaan suosituksista seitsemän ei ole toteutunut. Esiin nousi kolme keskeistä syytä, miksi suositukset eivät ole toteutuneet: asiakas ei itse kokenut tarvetta suosituksen mukaiseen palveluun tai tukeen, terveydentila ei ole kohentunut riittävästi tai terveydentila on heikentynyt kuluneen kahden vuoden aikana ja kolmanneksi asiakas on saanut kielteisen päätöksen sairauspäivärahasta, joka on ehtona eläkkeen hakemiselle. Myöhemmin tämän tutkimuksen tuloksissa työkyvyttömyyden kokemus -kohdassa palaan tarkemmin pohtimaan miksi suositukset ja asiakkaan oma näkemys eivät kohtaa ja asiakkaan tilanne ei etene suositusten mukaisesti.

Asiakkaat osallistuivat laaja-alaiseen työ- ja toimintakyvyn arviointipalveluun vuoden 2019 aikana. Kevättalvella vuonna 2020 kuitenkin covid-19 pandemian seurauksena Suomeen asetettiin poikkeus-tila ja vielä nytkin alkuvuodesta 2022 pandemia vaikuttaa jokaisen päivittäiseen arkeen. Tutkimus-haastattelussa kysyinkin haastateltavilta, kuinka paljon korona-aika on vaikuttanut heidän arkeensa ja toisaalta onko se vaikuttanut suositusten toteutumiseen. Vastaukset pandemian vaikutuksista asetuivat molempiin ääripäihin ja vaikutukset olivat moninaisia. Arkea ajattelen, pandemia on vaikuttanut kahdella tavalla: osa koki, että on saanut ”luvan” rauhoittua aloilleen ja keskittyä omaan hyvinvointiin tai arkisiin asioihin. He kokivat ajanjakson vaikutukset ennemminkin positiivisena muutoksena. Osalla taas vähäisetkin harrastukset jäivät ja tunne kotiin jumiutumiseen vaikutti etenkin psykiseen vointiin negatiivisesti. Pandemian seurauksena terveydenhuollon ajanvarauksien saaminen koettiin hankalaksi ja samoin ammatillisen kuntoutuksen alkaminen viivästyi pandemian takia. Haastatelluista kolme koki, että koronan seurauksena heidän oli vaikeampi löytää ammatillisen kuntoutuksen työkokeiluapaikkaa. Myös yhteydenpito te-palveluihin koettiin vähäisemmäksi pandemia-aikana.

Korona näyttäytyykin yhtenä muuttujana, kun arvioidaan asiakkaiden tilanteen muutosta kahden vuoden kuluessa. Se on vaikeuttanut ja hidastanut suositusten edistämistä sekä päivittäinen arki on muuttunut. Toisena muuttujana etukäteen olin ajattelut muutoksia asiakkaiden sosiaalisessa tilanteessa, mutta näitä muutoksia oli kuitenkin hyvin niukasti. Yksikään haastatelluista ei ollut muuttanut, parija perhesuhteet yhtä asiakasta lukuun ottamatta olivat pysyneet ennallaan ja muutoinkin asiakkaat kuvasivat arjen peruspilareiden olevan pääasiassa ennallaan. Terveydentilan osalta kaksi asiakasta kertoi uudesta fyysisestä vaivasta ja yhden asiakkaan oireet olivat hieman pahentuneet kahden vuoden

kuluessa. Nämä muuttajat ja suppean aineiston yhteenvedon havainnot olen pyrkinyt huomioimaan tuloksia analysoidessani.

Seuraavaksi esittelen neljä teemaa, jotka nousivat esiin tutkimusaineistosta ja toistuivat useammassa haastattelussa. Kaksi ensimmäistä teemaa kytkeytyy vahvemmin suositusten ja haastatteluaineiston vuoropuheluun omalla tulkinnallani. Kaksi jälkimmäistä teemaa liittyy enemmän palvelukokemukseen.

5.2 Koettu työkyvyttömyys

Kyllä mä luulen, että sellainen normaali ansiotyö on minun kohalta käyty.

Järvikoski ym. (2016) ovat määritelleet koettua työkykyä seuraavasti: ”Koettu työkyky perustuu ihmisen käsitykseen omista voimavaroistaan, potentiaalisen työn tai työyhteisön hänelle asettamista vaatimuksista ja odotuksista sekä työmarkkinoiden hänelle antamista mahdollisuuksista.” On havaittu, että koettu työkyky ennustaa hyvin työmarkkina-aseman muutoksia ja työkyvyttömyyseläkkeelle hakeutumista. (Järvikoski ym. 2016). Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu ainakin, että koettu työkyky heikkenee iän myötä, työelämän ulkopuolella olevat kokevat työkykynsä keskimääräistä huonommaksi ja samoin omaa kotitaloutta tai perheenjäseniä hoitavat kokivat työkykynsä huonommaksi. Kun työkyky koetaan huonoksi, siihen voi liittyä terveyden heikkenemistä, osaamisen tai motivaation vajetta, työn sisältöön liittyviä asioita sekä työn ulkopuolisen elämänpiirin ongelmia. Koettu työkyky kytkeytyy työntekijään, mutta myös työn tekemisen muotoihin, sisältöön, työpaikan toimintatapoihin sekä yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen ympäristöön. (Gould ym. 2006).

En tiää saako työkykystä enää tehtyä. Tuskinpa. Tuskinpa, se on kun tuolla vähänkin koittaa jotain tehä nii on paikat niin kipeet ettei mistään tuu mittään.

Tämän tutkimuksen havainnot vastasivat osittain näitä aiempia havaintoja. Koetun työkyvyttömyyden taustalla oli selkeästi havaittavissa vastaajien suhteessa korkea ikä, fyysiset sairaudet, pitkään työelämästä poissaoleminen ja osaamisen vaje suhteessa terveydentilan mahdollistaviin työtehtäviin. Mielenkiintoista oli, että tässä tutkimuksessa koettuun työkyvyttömyyteen liittyvät sairaudet kytkeytyivät fyysisten sairauksien diagnooseihin. Lisäksi aineistossa oli havaittavissa motivaation puutetta, joka välittyi tyytyväisyytenä nykyiseen elämäntilanteeseen ja elämäntapaan tai arkeen.

Kyllä me vaimon kanssa vielä mietittiin, että pistetäänkö firma pystyyn kun meiltä loppu se panna nyt tänä syksynä. Mut kyllä me ollaan samoilla linjoilla ja vaimo sairasti syövän

viime talvena – niin se löi ne ajatukset sitten lopulta ihan seis. Että eiköhän tässä jo per-kule eletäkin eikä vaan, kun saatiin se (syöpä) selätettyä. Ja tuo vaimonkin sairaus sai aatteleen, että oisko meidänkin jo aika keksiä positiivisia asioita elämästä eikä aina vaan huolehtia. Et sillaikin elämäntilanne muuttunu, etten minäkään halua aina olla päiviä pois kotoa.

Koettuun työkykyyn haastattelussa kytkeytyi yksi paikallinen piirre: pitkät etäisyydet kodin ja mahdollisten työpaikkojen välillä sekä ylipäänsä syrjäisen asuinkunnan tarjoamat työmahdollisuudet. Nämä haastateltavat asuivat pohjoisen Keski-Suomen alueella, joka muodostuu useasta pienemmästä kunnasta ja esimerkiksi Jyväskylään matkaa kertyy heillä 50-140 km, joka on lähin yli 20 000 asukkaan kunta. Nämä haastateltavat eivät edes asuneet kuntakeskuksessa vaan kuntien syrjäseudulla.

H: Sillon pari vuotta sitten sitä jo mietittiin, että siellä suunnalla ei taida paljoa olla vaihtoehtoja. Että työllistymistä, koulutusta ja opiskelua ajatellen se – se että siellä suunnalla ei taida kauheesti olla vaihtoehtoja

A: No ei oo kyllä juuri mitään. Täällä rakennetaan paljon.. ja en mä varmaan sitäkään pystyis tekemään.

H: Niin että sen työn pitäis olla fyysisesti kevyempää

A: Juu, ei täällä oo semmosii. Ja sit se rakennusvaraston homma (jota suositeltu), ei täällä ees oo semmosii.

*Et jos mieltii jotain muutaman tunnin töitä, eihän siinä oo mitään järkeä et, jos mä jon-
nekin Jyväskylään lähtisin. Mulla menis se vähäinen palkka siihen et mä ajaisin taksilla
(vpl:n mukainen kuljetuspalvelu) sinne ja takaisin. Et sillai vaikeuttaa entisestään et mitä
se vois olla.*

Kaksi haastatelluista pohti taloudellisen tilanteen ja oman työkyvyn välistä suhdetta. Heillä oli haastatteluhetkellä säännölliset tulot ja riittävästi säästöjä. Hyvästä taloudellisesta tilanteesta johtuen molemmat olivat pohtineet vaihtoehtona jättäytyä työmarkkinoiden ulkopuolelle, käytännössä tarkoittaen, etteivät he enää hakisi työttömyysetuutta.

No mä oon vähän semmonen outo työnhakija siinä mielessä, että – sanotaan näin, että kun tuplatyötä kolkyt vuotta väänsi ja kaikenlaista, käytännössä pennusta asti työuralla ja vanhempana kaiken maailman kouluttanut ihteään, et jotenkin tuntuu et kohta on tuplatyöt tehty. ja sitä on onneks jääny kun käytännössä oli aina töissä. Peruspalkat on kunnossa,

että se ei oo mulla ongelma tässä työnhaussa. Ja en minä mikään riippa halua yhteiskunnalle olla. Aika paljon on tainnu säästääkin kun en oo kovin aktiivinen ollut mitään hakemaan.

Ehkä itelläkin pikkuisen kynnystä, etten mä tonne aurausviittoja lähde pystyttään kyllä. Että, sitten mä oon vaikka nollilla. Se on mulle sama.

Voisikin ajatella, että koettuun työkyvyttömyyteen voi vaikuttaa hyvä taloudellinen tilanne, jonka seurauksena ei taloudellisista syistä tarvitse miettiä töihin palaamista.

5.3 Kokonaisuuden hallinta

Kuten aiemmin kirjoitin, osa annetuista suosituksista oli mennyt eteenpäin, mutta kovin hitaasti. Esitelen problematiikkaa kolmen tiivistetyn aineistoesimerkkien kautta. Ensimmäiselle asiakkaalle oli annettu suositukset loppuvuodesta 2019 ja tällöin oltiin suositeltu kahden eri asian osalta ajanvarausta terveydenhuoltoon lisätutkimuksia varten. Ajanvaraus oli tehty vuosi myöhemmin ja lisätutkimukset ja fysikaalinen hoito alkavat asiakkaan tiedon mukaan aikaisintaan alkuvuodesta 2022. Asiakkaan kolmas suositus oli kuitenkin edennyt nopeasti ja hän oli aloittanut ammatillisen kuntoutuksen hyvinkin pian työ- ja toimintakyvyn arviointipalvelun päättymisen jälkeen. Palvelun suositusten ideana kuitenkin on, että ne huomioivat kokonaisvaltaisesti asiakkaan tilanteen ja ammatilliseen suunnitelmaan on sidottu työ- ja toimintakykyyn liittyvien suositusten edistäminen.

Asiakas oli saanut laaja-alaisen työ- ja toimintakyvyn arviointi -palvelun aikana vahvaa tukea ammatillisten asioiden edistämiseen; hänen kanssaan oli täytetty hakemus ja toimitettu se yhdessä lääkärinlausunnon kanssa palveluntuottajalta suoraan Kelaan. Muiden asioiden edistäminen, tarvittavien ajanvarauksien sopiminen ja jatkoselvittely jäi asiakkaalle annettu suullisen ohjauksen ja lausuntoon kirjoitettujen suositusten varaan. Muut suositukset etenivät vasta kun Kelan työllistymistä edistävä ammatillinen kuntoutus keskeytyi terveydellisistä syistä, jotka oli tiedossa jo arviointijakson aikana. Kelasta oltiin yhteydessä asiakkaaseen, kun ammatillinen kuntoutus keskeytyi ja tällöin virkailija oli maininnut muiden suositusten edistämisestä ennen kuin kuntoutuksen jatkamista voidaan miettiä. Tämän jälkeen asiakas varasi muut tarvittavat ajat.

Toiselle asiakkaalle oli suositeltu työkyvyttömyyseläkettä. Hän kertoi monivaiheisesti hakeneensa kuluneen kahden vuoden aikana suosituksen mukaisesti yhden kerran työkyvyttömyyseläkettä. Tavallisesti ehtona on, että ennen työkyvyttömyyseläkettä hakija on saanut 300 päivää sairauspäivärahaa. Asiakasta oli tästä syystä ohjattu hakemaan ensin sairauspäivärahaa ja vasta sitten työkyvyttömyyseläkettä. Asiakas oli hakenut työkyvyttömyyseläkettä ja sairauspäivärahaa samanaikaisesti, mutta molemmat hakemukset oli hylätty. Sitten asiakas on hakenut toistuvasti uudelleen sairauspäivärahaa, mutta hakemukset on hylätty ja valitukset oikeusturvalautakunnalle eivät ole muuttaneet päätöksiä. Haastattelussa hän ei osannut tarkemmin kertoa syytä hylkäyspäätöksille eikä hän ollut tarkemmin käynyt päätöksiä läpi päättäjän (Kela) tai muun viranomaisen kanssa. Haastateltava kuitenkin koki, ettei tarvitse apua hakemusten täyttämiseen eikä hylkäykset johdu puutteellisista tiedoista. Asiakas kertoi olevansa tyytyväinen siihen, että te-palveluissa sairausloma on hyväksytty eikä hänelle tarjota työtä. Hakemuksiin liittyen aineistossa oli toinenkin esimerkki. Asiakas oli hakenut eri työkokeilua kuin mitä oli suositeltu. Hänelle oli suositeltu Kelan kautta ammatillisena kuntoutuksena työkokeilua (nykyisin työllistymistä edistävä ammatillinen kuntoutus). Hänelle oli annettu hakemus ammatillista kuntoutusta varten ja asiakas oli itse aikonut toimittaa sen Kelaan. Ammatillisen kuntoutuksen osalta haastattelussa asiakas kommentoi, ettei ollut hakenut sitä. Hän oli itse hankkinut harjoittelupaikan ja oli suunnitellut työkokeilua TE-palveluiden kautta ennen covid-19 -pandemiaa.

Neljännelle haastatelluista oli suositeltu myös Kelan ammatillista kuntoutusta. Hän kertoi innostuneensa asiasta ja oli mielissään, kun pandemiasta johtuneen viivytyksen jälkeen pääsi syksyllä 2020 aloittamaan kuntoutuksen viiden päivän perehdyttävällä aloitusjaksolla palveluntuottajan tiloissa. Kuntoutus keskeytettiin kuitenkin jo toisena päivänä, koska ammatillisen kuntoutusohjaajan mukaan soveltuvaa työtä ei voida löytää. Syksyn 2020 jälkeen ammatillisten asioiden osalta kukaan ei ole ollut häneen yhteydessä ja keväästä 2021 alkaen hän on ollut sairauslomalla.

Se harmittaa kun luvattiin ja luvattiin ja et kyllä onnistuu. Mut sitten ei onnistunu ollenkaan. Et se on kyllä... Tuntu kun ois vedetty matto jalkojen alta. Siinä ehti jo vähä itekin innostua.. ja sit se meni puihin.. Se jälkeen ei oookkaan kuulunu sit mistään mitään.

Aineisto-otteessa asiakas kuvaa, kuinka suositellun palvelun keskeyttäminen jo heti alussa tuntui siltä, kuin matto olisi vedetty jalkojen alta. Asiakas oli luottanut siihen, että asiat etenevät työkyvyn rajoitteista huolimatta ja hän saa tukea ammatillisten asioiden edistämiseen. Häntä oli motivoitu ja kannustettu viemään asioita eteenpäin. Kuitenkin asiat menivät aivan toisin kuin oli puhuttu. Tällaiset kokemukset voivat vahvistaa epäluottamusta palvelujärjestelmää kohtaan ja jatkossa asiakkaan voi olla pettymysten myötä hankalampi sitoutua tukitoimiin.

Laaja-alaisen työ- ja toimintakyvyn arviointi -palvelun aikana kartoitetaan kokonaisvaltaisesti asiakkaan tilannetta usean eri ammattilaisen yhteistyönä ja yhteenveto suosituksineen rakennetaan moniammatillisesti niin, että suositukset tukevat toinen toisiaan. Vuonna 2019 ja vielä tälläkin hetkellä, alkuvuodesta 2022, sosiaali-, terveys- ja työllisyyspalvelut ovat hajanaisesti järjestetty ja kokonaisuuden edistäminen jää helposti asiakkaan vastuulle. Koska toimijoita on paljon, on riskinä myös erilaiset tulkinnat asiakkaan työ- ja toimintakyvystä. Osa asiakkaista haastatteluaineiston perusteella kuitenkin kykenee edistämään itsenäisesti asioitaan moninaisessa palveluiden verkostossa, mutta osa jää ”tyhjän päälle” ja asioiden selvittämiseen, tarvittavien hakemusten täyttämiseen tai aikojen varaimiseen ei ole yhtä tahoa, joka ottaisi koppia kaikesta.

5.4 Kokemus kuulluksi tulemisesta

Kyllä se vähän avasi sellaisia asioita mitä on toisaalta luullu aina et itellä on.

Edellisessä kahdessa osioissa kuvattiin tutkimustuloksia suositusten toteutumisen näkökulmasta. Tässä ja seuraavassa luvussa lähestytään aihetta palvelukokemuksen näkökulmasta. Laaja-alaisen työ- ja toimintakyvyn arvioinnin tutkimusjaksot koettiin pääasiassa positiiviseksi kokemukseksi. Haastateltavat kuvailivat, että vaikei edes ollut tarkkaa tietoa millaiseen palveluun oli tulossa, pystyivät he nopeasti kuitenkin rentoutumaan työntekijöiden tapaamisissa. Useampi haastatelluista koki, että tunnelma oli rento ja positiivinen. Yksilötapaamiset asiantuntijoiden luona ja erilaiset psykologin tai neuropsykologin tekemät testit koettiin pääasiassa mielekkäiksi. Tapaamiset olivat ajallaan ja ”hommat hoitu”. Ja kun haastatteluissa kysyin kehitysehdotuksia ja kannustin antamaan kriittistä palautetta, vain yksi asiakas oli tyytymätön arviointijaksoon ja sen sisältöön. Tyypillisiä vastauksia olivat, ettei mitään jäänyt hampaan koloon tai palvelusta ei jäänyt mitään pahaa sanottavaa.

Palvelun onnistumisen kannalta olennainen havainto liittyi asiakkaiden kokemukseen kuulluksi tulemisesta ja siihen, että he saivat vahvistusta omille ajatuksilleen tilanteestaan.

A1: Sainpahan ainakin tietää, et mitä pystyy tekemään, tai siis mitä ei pysty et kuinka paska on ton fyysisen takia, et kuinka rikki sit lopulta on. Et mulla on ainakin se ja sit siellä.. Ja kun pääs siellä testaan näitä keskittymisjuttuja ja näitä. Ja vähän enemmän pääs taas kiinni siihen.

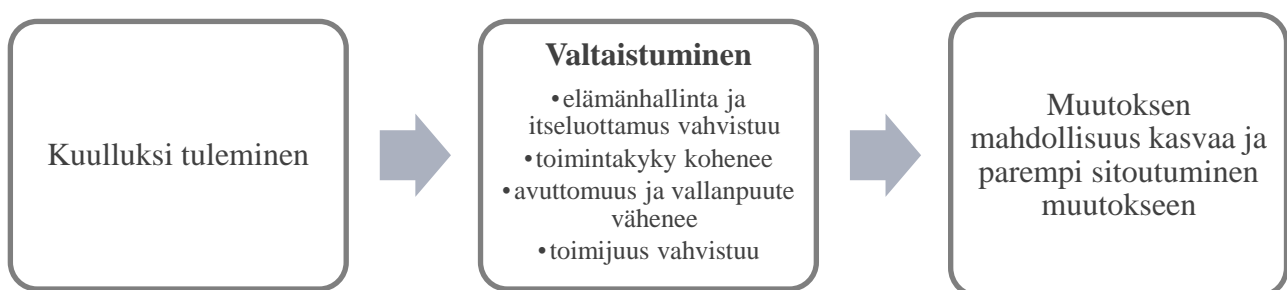
H: Niin, et tavallaan sai myös vahvistusta sille omalle ajatukselle?

A1: Joo, just niin. Sille mistä vanhemmatkin on ollu samaa mieltä kun oon ollu tyyliin kaks.

A2: Ja kyllähän se sieltä tosi nopeesti todettiin, et eihän tää nyt oo sun kohdalla ollenkaan ajankohtasta. Et se oli tietysti hyvä. ... Nyt kun mulla on sitä sairauslomaa ja on nyt tieto siitä et saa vaan tavallaan niin ku olla, ei oo stressiä siitä et, että esimerkiks just tähän työelämään liittyen ei oo, et on tieto siitä et ei oo mitään velvoittavaa tekijää muuta elämässä kun nyt se omasta hyvinvoinnista huolehtiminen niin se on ollut semmonen iso osa tässä mikä on tavallaan auttanu jaksaa tässä kuntoutumisessa.

Nämä asiakkaiden esiin nostamat esimerkit kuvaavat heidän kokemuksiaan kuulluksi tulemisesta. He kokivat saaneensa vahvistusta omille ja jopa läheisten näkemyksille tilanteestaan sekä toisaalta palvelun myötä uskalsivat itselleen antaa luvan keskittyä omaan hyvinvointiin sen sijaan, että jatkuvasti yrittäisivät jaksaa tehdä tai hakea töitä. Kuulluksi tuleminen omista lähtökohdista ja tulkinnoista mahdollistaa muutosprosessin käynnistymisen ja sitoutumisen muutokseen (Hokkanen 2014, 42-44).

Kuulluksi tulemisen kokemuksen merkityksellisyyttä voidaan tarkastella valtaistumisen ja voimaantumisen (empowerment) näkökulmasta. Suomenkielisessä sosiaalityön tutkimuksessa ei ole vakiintunutta suomennosta empowerment-käsitteelle ja kyseistä ilmiöstä puhuttaessa voidaan käyttää sellaisenaan empowerment-käsitettä tai suomennoksia kuten valtaistuminen, voimaantuminen ja voimaraistuminen riippuen hieman näkökulmasta. (Antikainen-Juntunen 2005, 32-37; Kivipelto & Kotiranta 2011; Hokkanen 2014, 103-129). Käytän tässä tutkimuksessa empowerment-käsitteen sijaan valtaistumisen käsitettä, tutkimuksen käytännönläheisyys huomioiden, koska ajattelen, että valtaistuminen yleiskäsitteenä on helpompi ymmärtää. Käsitteen alle kytkeytyy vuorovaikutuksellinen identiteettityö sekä sosiaalinen ja yhteiskunnallinen ulottuvuus. Lisäksi tavallisesti valtaistuminen nähdään lumipalloefektin lailla toimivana prosessina. (Hokkanen 2014, 47).

Kuvio 2. Valtaistuminen

Valtaistuminen määrittely ei ole yksiselitteistä ja siihen kytkeytyy erilaisia ulottuvuuksia. Lähtökohteisesti valtaistuminen määrittyy positiivisena muutoksena, jonka lähtökohhtana on tyytymättömyys ja tarve muutokselle. Valtaistuminen liittyy avuttomuuden ja vallanpuutteen vähentymiseen, hallinnantunteen ja pystyvyyden vahvistumiseen sekä oman toimijuuden ja tietoisuuden kasvamiseen. Lisäksi valtaistuminen on liitetty aseman kohentumiseen osana yhteisöä ja yhteiskuntaa. (Hokkanen 2014, 44). Valtaistumisella voidaan myös yksinkertaisimmillaan tarkoittaa elämänhallinnan vahvistumista. Valtaistumisen myötä ihmisellä on paremmin voimavaroja ja vaikutusmahdollisuuksia oman elämänsä kulkuun. (Notko 2016, 29-30).

H: Tuntuuko se, että se oli siihen hetkeen ja siihen elämäntilanteeseen ihan hyvä vaihtoehto?

A: No kyllä se siinä mielessä kun näin aattelee jälkeenpäin. Se ehkä vaan vankisti niitä omia ajatuksia. Et tuota niin, aika samoilla linjoilla siinä oltiin ja kyllä siinä tosiaan vielä itekin siinä vaiheessa mielti että kyllähän tässä vielä jotain ansiohommaakin vois vielä vääntää.

Tässä tutkimuksessa lähtökohhtana on asiakkaan työ- ja toimintakyvyn rajoitteet, jonka seurauksena he olivat laaja-alaisen työ- ja toimintakyvyn arviointi -palveluun ohjattaessa työelämän ulkopuolella. Valtaistuminen voidaan nähdä ensimmäisenä askeleena muutoksessa prosessin käynnistymisessä.

5.5 Ei siitä ollut mitään hyötyä – vai oliko sittenkin?

”Noo en minä oikein huomannut et siitä mittään hyötyä ois ollu.”

Edellisessä kappaleessa kirjoitin, kuinka moni koki hyötyneensä palvelusta ja saaneensa selvyyttä omaan tilanteensa. Lisäksi kuvasin, kuinka kuulluksi tuleminen myötä on mahdollista käynnistyä muutos asiakkaan tilanteessa myös työ- ja toimintakyvyn näkökulmasta. Kokemukset siitä, ettei palvelusta ollut mitään hyötyä, haluan nostaa esiin, koska ne ovat selkeitä poikkeamia haastatteluaineistosta. Kaksi haastatelluista, joista toinen antoikin kehitysehdotuksia jatkoon osalta, kokivat, etteivät he saaneet palvelusta mitään itselleen eikä siitä ollut heille henkilökohtaisesti mitään hyötyä.

A: Jotenkin tuntui ihan turhalta käynniltä

H: Joo

A: et tietenkin työkkäri sai sen vahvistuksen, et mitä ne oli ajatellutkin et kyllä sen varmaan nyt eläkkeelle pitää lähtee mut eihän se niinku mulle antanu mitään se käynti

H: mm

A: mm et silleen pettymys. Aattelin et ois ees jotain apua saanut. Et vaikka fyysiseen hyvinvointiin tai edes jotakin kuntoutussuosituksia tai lääkärin tutkimuksia tai jotain. Mut ei.

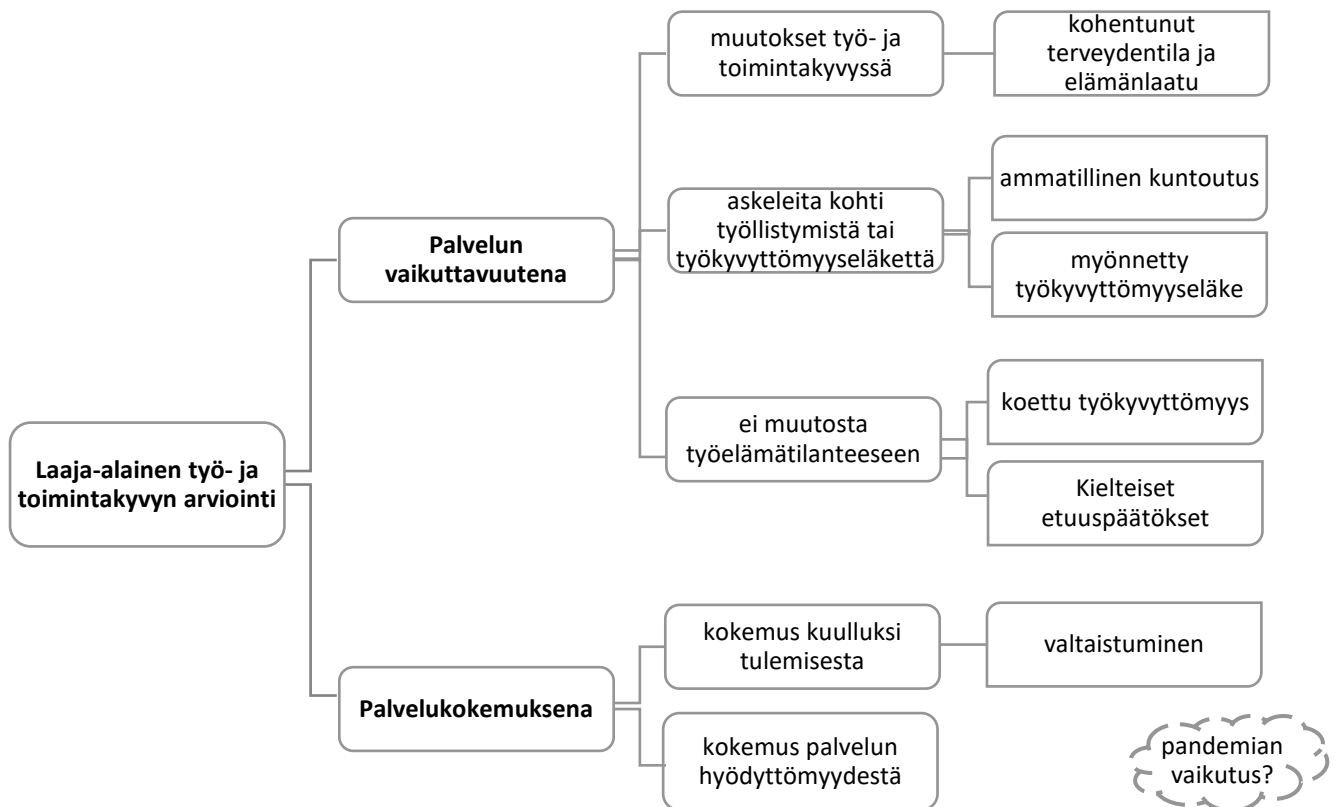
Mielenkiintoisen ja pohtimisen arvoisen näistä kokemuksista tekee se, että suhteessa annettuihin suosituksiin, heidän asiansa olivat edenneet osittain tai kokonaan niin kuin arviointijaksolla oli suositeltu. Toisen asiakkaan kohdalla ammatillisiin asioihin liittyvä palvelu oli jäänyt hakematta, mutta terveydentilan suositus oli edennyt ja myöhemmin asiasta kysyttäessä hän totesikin hyötynensä sen verran palvelusta, että hänen päivittäinen hyvinvointi oli parantunut. Toiselle asiakkaalle oli annettu kolme suositusta liittyen osatyökyvyttömyyseläkkeen hakemiseen, ammatillisiin asioihin ja terveydentilan parantamiseen. Ja jokainen suositus oli edennyt ja tutkijan näkökulmasta parantanut asiakkaan tilannetta taloudellisesti, terveydellisesti ja tuonut selkeyttä työllistymisen mahdollisuuksiin.

Mutta mistä nämä kokemukset kertovat? Ajattelen, että kokemus palvelun hyödyttömyydestä on vastakohta edellisen kappaleen kuulluksi tulemisen ja valtaistumisen tematiikalle. Jostakin syystä nämä asiakkaat eivät tulleet palvelun aikana kohdatuksi. Toisen asiakkaan haastattelu kokonaisuudessaan vahvistaa tätä ajatusta. Hän kuvasi ymmärtäneensä jo etukäteen, että palvelu olisi enemmän Kelan lääkinnällisen kuntoutuskurssien kaltaista toimintakyvyn vahvistamiseen liittyvää kurssimuotoista palvelua. Lisäksi hänelle oli tullut kokemus, ettei ammatillinen kuntoutusohjaaja ymmärtänyt lainkaan hänen sairauden aiheuttamaa problematiikkaa työllistymisen näkökulmasta. Ja molemmat asiakkaat kokivat, että asioiden selvittäminen ja edistäminen oli jäänyt hänen vastuulleen eikä palvelu aiheuttanut mitään muutosta heidän tilanteeseen.

6 Johtopäätökset ja pohdinta

Tämän tutkimuksen avulla haluttiin selvittää, miten TE-palveluiden laaja-alainen työ- ja toimintakyvyn arviointi -palvelu on vaikuttanut palveluun osallistuneiden asiakkaiden työelämätilanteeseen sekä heidän työ- ja toimintakykyynsä kahden vuoden kuluessa palvelun päättymisestä. Lisäksi tutkimuksen kautta haluttiin tarkastella asiakkaiden kokemuksia tutkimusjakson hyödyllisyydestä. Aineiston laajuus huomioiden, yleistettäviä tuloksia vaikuttavuudesta ei voida määritellä, mutta tutkimushavaintojen perusteella palvelu on jokaisen haastatellun kohdalla jossakin määrin vaikuttanut heidän tilanteeseensa.

Joidenkin kohdalla kyse on konkreettisesta muutoksesta työelämätilanteessa tai työ- ja toimintakyvyssä, mutta tutkimushavainnot toivat esiin myös saavutettuja tavoitteita, joita laaja-alaisen työ- ja toimintakyvyn arviointi -palvelulle ei oltu asetettu. Tutkimushavaintona oli, että asiakkaat kokivat tulleen kuulluksi palvelun aikana, jonka seurauksena he ovat tehneet valintoja esimerkiksi omasta hyvinvoinnista huolehtimiseksi. Joka puolestaan pitkällä aikavälillä tarkasteltuna tukee heidän työ- ja toimintakyvyn vahvistumista. Tutkimustuloksissa esittelin ilmiötä valtaistumisen teorian kautta.

Kuvio 3. Tiivistys tutkimushavainnoista.

Oheinen kuvio tiivistää tutkimuksen tulokset tutkimuskysymysten näkökulmasta. Palvelukokemuksen näkökulmasta olennainen havainto liittyy kuulluksi tulemisen kokemukseen. Tarkastelin tutkimuksessa kuulluksi tulemisen merkitystä valtaistumisen välineenä, joka osaltaan voi edes auttaa muutoksen käynnistymistä ja muutosprosessin sitoutumiseen. Palvelun vaikuttavuutta voidaan tarkastella kolmesta näkökulmasta: parantuneena työ- ja toimintakykynä (suositukset fyysisen, psyykkisen tai sosiaalisen tilanteen osalta olivat edenneet), muutoksena työelämätilanteessa (suositus eläkkeestä tai ammatillisesta kuntoutuksesta olivat edenneet) ja kolmanneksi suositukset eivät olleet edenneet kahden vuoden tarkastelujakson aikana. Tyypillisintä oli, että osa suosituksista oli edennyt ja osa ei ollut edennyt tai oli edennyt vain osittain. Esimerkiksi ammatillinen kuntoutus oli alkanut, mutta keskeytynyt myöhemmin. Tutkimustuloksista ei voida jättää huomioimatta koronapandemian vaikutusta, joka haastattelujen perusteella tuli esiin suunniteltujen aikataulujen venymisenä sekä esimerkiksi myöhemmin ammatillisen kuntoutuksen rajallisina vaihtoehtoina työkokeilupaikkojen osalta.

Keskeisenä tutkimushavaintona oli lisäksi kokonaisuuden hallinta tai tarkemmin sen puute asioiden edistämiseksi. Tutkimushavaintojen perusteella jatkossa olisi tärkeä kiinnittää huomioita asiakkaiden kokonaistilanteen hallintaan ja suositusten edistämiseen samanaikaisesti. Tällöin palvelusta pystytään saamaan suurempi hyöty, edistämään asioita nopeammalla aikataululla ja jopa estämään koko työllistämisen tuen palveluverkostosta putoamisen. Ja kun asiakkaat ovat valtaistuneet ja motivoituneet muutokseen palvelun aikana, olisi tärkeä saada asioita tuetusti eteenpäin systemaattisesti.

Hajanaisen palvelujärjestelmän vuoksi kokonaisvastuu asioiden edistämisestä on jäänyt yksin asiakkaalle. Yhtenä keinona voisi nähdä sosiaalipalvelujen yhdistämisen aiempaa vahvemmin osaksi jatkotyöskentelyä. Ajattelen, että sosiaalityön keinoin (käytännössä ehkä useimmiten sosiaaliohjauksen avulla) varmistettaisiin, että asiat etenevät ja asiakkaalla olisi selkeästi yksi taho, johon olla yhteydessä ja asiat menisivät silti kokonaisuutena eteenpäin. Haastatelluista kenelläkään ei ollut suoranaisesti sosiaalityön asiakkuutta. Seitsemästä haastatellusta viisi oli jossain kohtaa elämäänsä kuitenkin ollut tekemisissä sosiaalitoimen tai terveydenhuollossa työskentelevän sosiaalityöntekijän kanssa tai heillä oli tälläkin hetkellä mahdollisuus olla yhteydessä esimerkiksi mielenterveyspalveluiden sosiaalityöntekijään, jos kokivat tapaamiselle tarvetta. Yhtenä keinona kokonaisuuden hallinnan vahvistamiseksi voisikin olla vahvempi ohjaus sosiaalityöhön, jos tietyt kriteerit tuen tarpeesta täyttyisi ja jo palvelun aikana käynnistettäisiin yhteistyö tuesta suositusten edistämiseksi tai tarpeellisten hakeutumisten täyttämiseksi. Tämä ei kuitenkaan ole aivan yksiselitteistä, sillä jo nykyisellään palvelu mahdollistaa ohjauksen ja asiakkaan luvalla yhteydenoton sosiaalipalveluihin, mutta haasteena on tunnis-

taa tuen tarve. Käynnissä oleva sosiaali- ja terveystalveluiden uudistaminen sekä työllisyyden kuntakokeilut osaltaan toivottavasti tulevat paremmin vastaamaan tähänkin problematiikkaan. On ymmärrettävää, että sektoroituneesti järjestettävissä palveluissa ei ole riittävästi resursseja asioiden edistämiseen kokonaisuutena.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin laaja-alaisen työ- ja toimintakyvyn arviointi -palvelua Keski-Suomen osalta. Alueellinen rajauksen myötä tutkimusaineistosta on havaittavissa alueelle tyypillisenä piirteenä Jyväskylän alueen ja maakunnan pienempien, syrjäisten paikkakuntien välinen ero työllistymis- ja koulutusmahdollisuuksien osalta. Tutkimuksessa nousi esiin asuinpaikan vaikutus osana kokemusta työkyvyttömyydestä. Osatyökykyisyys huomioiden soveltuvia työvaihtoehtoja on vähemmän, jos lainkaan ja kulkuyhteydet ovat heikot, joka osaltaan vaikeuttaa työllistymistä. Tästä näkökulmasta koettu työkyvyttömyys olisikin kiinnostava jatkotutkimuksen aihe. Lisäksi aiheen tarkastelu olisi kiinnostavaa, koska aiemmissa tutkimuksissa koetun työkyvyttömyyden ilmiöön ei ole yhdistetty syrjäistä asuinpaikkaa. Olisi kiinnostava selvittää, liittyykö tämä laajemminkin koetun työkyvyttömyyden ilmiöön.

Lähteet

- Aho, Simo & Tuomala Juha, Hämäläinen, Kari & Mäkiäho, Ari 2018: Työvoimapalvelujen kohdistuminen ja niihin osallistuvien työllistyminen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 19/2018. Valtioneuvoston kanslia.
- Antikainen-Juntunen, Eija 2005: Sosiaalityö psykiatrisessa työkyvyn arvioinnissa. Sosiaalityöntekijöiden käsitysten arviointi empowerment näkökulmasta. Ammatillinen lisensiaatintutkimus. <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=5d7846b1-c2f4-4858-8e4e-dfa315fbb635> Viitattu 18.1.2022.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere, 175-176.
- Gould, Raija & Ilmarinen, Juhani & Järvisalo, Jorma & Koskinen, Seppo (toim.) 2006: Työkyvyn ulottuvuudet. Terveys 2000-tutkimuksen tuloksia. ETK, Kela, KTL, TTL. Helsinki.
- Heliskoski, Jonna & Humala, Heidi & Kopola, Riina & Tonteri, Anna & Tykkyläinen, Saira 2018: Vaikuttavuuden askelmerkit – Työkaluja ja esimerkkejä palveluntuottajille. Sitran selvityksiä 130. <https://media.sitra.fi/2018/03/27105443/vaikuttavuuden-askelmerkit.pdf> Viitattu 15.6.2021
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 1997: Tutki ja kirjoita. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki, 208.
- Hokkanen, Liisa 2014: Autetuksi tuleminen. Valtaistavan sosiaalisen asianajon edellyttämät toimitukset. Lapin yliopisto. Acta universitatis Lapponiensis 278. Rovaniemi, 42-44, 103-129.
- Ilmarinen, Juhani & Gould, Raija & Järvisalo, Aila & Järvisalo Jorma 2006: Työkyvyn moninaisuus. Teoksessa Gould, Raija & Ilmarinen, Juhani & Järvisalo, Jorma & Koskinen, Seppo (toim.): Työkyvyn ulottuvuudet. Terveys 2000 -tutkimuksen tuloksia. Eläketurvakeskus, Kansaneläkelaitos, Kansanterveyslaitos, Työterveyslaitos, 19-20.
- ICF. Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus. World Health Organization & Stakes. Ohjeita ja luokituksia 2004:4. 6. painos, Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitos 2013. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201303252595> Viitattu 1.6.2021.
- Juhila, Kirsi: Teemoittelu. Teoksessa Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/> Viitattu 3.12.2021
- Järvisalo, Aila & Härköpää, Kristiina & Romakkaniemi, Marjo & Nordling, Esa 2016: Koettu työkyky ja hyvinvointitekijät Lapin 40-59 -vuotiaassa väestössä. Kuntoutus 2/2016, 6-20.
- Kivipelto, Minna & Kotiranta, Tuija 2011: Valtaistumisen vaikuttavuuden arviointi. Miten voisimme edistää sitä sosiaalityössä? Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, Janus vol 19 (2) 2011, 122-142

- Kivipelto, Minna & Blomgren, Sanna & Karjalainen, Pekka & Saikkonen, Paula (toim.) 2013: Vaikuttavaa aikuissosiaalityötä – arviointimalleista mittareihin. Tutkimus- ja kehittämishankkeen loppuraportti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 8/2013. 125 sivua. Helsinki. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104473/URN_ISBN_978-952-245-864-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 15.6.2021.
- Kotiranta, Tuija & Virkki, Tuija 2011: Toimijuus ja sosiaalisen toiminnan teoria. Teoksessa Kotiranta, Tuija & Niemi, Petteri & Haaki, Raili (toim.) Sosiaalisen toiminnan perusta. Gaudeamus. Helsinki, 113-132.
- Kuitunen, Soile & Oivo, Tuija (toim.) 2021: Vajaakuntoisesta osatyökykyiseksi, osatyökykyisestä työkykyiseksi. Kuntoutussäätiön työselosteita 65/2021. Kuntoutussäätiö. Helsinki.
- Metsämuuronen, Jari 2008 Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. Gummerus. Jyväskylä, 50-53.
- Notko, Tiina 2016: Vuorovaikutussuhteet ja valtaistuminen. Lapin yliopisto. Acta universitatis Lapponiensis 333. Rovaniemi, 29-30.
- Sarajärvi, Anneli & Tuomi, Jouni 2018: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi. Helsinki
- Sihvonen, Merja: tiedoksianto sähköpostitse 9.4.2021.
- TEM, Työ- ja elinkeinoministeriö. TE-palvelut tukevat työllisyyttä ja kasvua. <https://tem.fi/julkiset-tyovoima-ja-yrityspalvelut> Viitattu 12.1.2022
- Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos THL. Työkykyohjelma: Käsitteet. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/tyokykyohjelma/kasitteet#tyokyky> Viitattu 30.3.2021
- Palvelukuvaus: Laaja-alainen työ- ja toimintakyvyn arviointi, Keski-Suomen ELY-keskus 2021.
- Verve 2019. Kuvio laaja-alaisen työ- ja toimintakyvyn arviointien palveluprosessista. Henkilökohdainen tiedoksianto sähköpostitse 31.1.2022.

Liitteet

Liite 1: Teemahaastattelurunko

1. Sosiaalinen tilanne/ taustatiedot

Asuminen

Pari- ja perhesuhteet

Sosiaalinen toimintakyky

Tulot

Arki

Sosiaalityön asiakkuus?

2. Suositukset -mitä tapahtunut/tilanne nyt

1.

2.

3.

4.

3. Mitä uutta tietoa sait tutkimusjakson aikana? Mitä ajatuksia palvelusta heräsi tai aiheuttiko tutkimusjakso jotakin muuta muutosta?

4. Mitä kehittäisit?

5. Miten korona on vaikuttanut?

Liite 2: Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Erikoissosiaalityöntekijän koulutus
Kuntouttava sosiaalityö -erikoisala
Tieteellis-käytännöllinen lopputyö:

”Arviointitutkimus Keski-Suomen TE-palveluiden laaja-alaisesta työ- ja toimintakyvyn arviointipalvelun vaikuttavuudesta”

Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Minua on pyydetty haastateltavaksi yllä mainittuun tieteelliseen tutkimukseen. Tutkimuksen toteuttaa sosiaalityön erikoistumisopintoihin liittyvänä opinnäytetyönä YTM Marjo Taanila (mtaanila@ulapland). Tutkimusta ohjaa professori Sanna Hautala Lapin yliopistosta (sanna.hautala@ulapland.fi). Olen saanut tietoa tutkimuksesta ja siihen osallistumisesta. Minulle on annettu mahdollisuus esittää tutkijalle ja tutkimuksen ohjaajalle kysymyksiä tutkimukseen liittyen.

Ymmärrän, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja että minulla on oikeus kieltäytyä siitä sekä perua suostumukseni milloin tahansa syytä ilmoittamatta. Ymmärrän, että kerättyjä tietoja käsitellään luottamuksellisesti ja yksityisyyttäni suojaten.

Tutkimuksesta kieltäytyminen tai sen keskeyttäminen ei vaikuta oikeuteen saada palveluita tai etuuk-
sia.

Suostun osallistumaan tutkimukseen:

Suostumuksen vastaanottaja:

tutkittavan allekirjoitus

tutkijan allekirjoitus

Paikka ja aika